

В.Ф. Москаленко, О.П. Гульчій, В.І. Журавель, Т.Ю. Ткачук (Київ)

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця

Досліджено перспективи розвитку медичного права в Україні. Виділено основні проблеми правового забезпечення суспільних відносин у сфері охорони здоров'я та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: законодавство, охорона здоров'я, Україна.

Суспільні правовідносини у сфері охорони здоров'я останніми роками трансформуються з патерналістичної (або опікунської) моделі, яка була притаманна радянській системі охорони здоров'я, в партнерську модель. За таких обставин досить вагоме значення відводиться чіткому правовому врегулюванню відносин «лікар—пацієнт». У даному ракурсі спостерігається становлення нової галузі права — медичної. Слід зазначити, що медичне право за кордоном вже давно не вважається «ноу-хау» і активно розвивається.

Медичне право регулює широкий спектр правовідносин, які складаються в процесі реалізації прав громадян на охорону здоров'я, а саме: при наданні медичної допомоги; організації лікувально-діагностичного процесу; проведенні медико-профілактичних і санітарно-протиепідемічних заходів тощо. Крім цього, до такого роду відносин можна віднести організацію та управління системою охорони здоров'я, проведення обов'язкового і добровільного медичного страхування, ліцензування і акредитації медичних установ, експертизу якості медичної допомоги.

До того ж зростає кількість судових справ, зокрема, цивільних справ за позовами про відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої медичною допомогою або медичними послугами неналежної якості. З'являються і цивільні справи про відшкодування моральної шкоди, завданої порушенням особистих немайнових прав, не пов'язаним з ушкодженням здоров'я (наприклад, права на вибір лікаря, на інформацію про стан здоров'я і медичне втручання). Усе це вимагає розуміння специфіки медичної діяльності, знання законодавства про охорону здоров'я і тенденцій правозастосовної практики.

Мета роботи — висвітлити основні напрямки вдосконалення чинного законодавства у сфері охорони здоров'я населення України.

Метод: інформаційно-аналітичний.

Результати дослідження та їх обговорення

Показово, що в більшості країн Євросоюзу у кожному державному чи комунальному медичному закладі функціонують спеціальні юридичні служби, директори яких повинні доводити до відома медперсоналу останні зміни до законодавства, а також інформувати лікарів та їхніх пацієнтів про обов'язки та права. Крім того, в окремих країнах працюють комісії із захисту прав пацієнтів, до складу яких входять представники керівництва медичних закладів, лікарі та члени пацієнтських організацій. Саме такі комісії розглядають скарги громадян на протиправні дії або бездіяльність медиків і намагаються урегулювати існуючі конфлікти між пацієнтами та лікарями, що їх лікували. Тобто члени цієї комісії виступають у ролі медіаторів, які допомагають знайти компроміс. Якщо компромісу не досягнуто, потерпіла сторона подає позов до суду.

Таким чином, актуальною є проблема правового захисту прав лікарів. Однак в Україні бракує юристів, здатних ефективно виконувати ці завдання. Адже ні за радянських часів, ні за роки незалежності не створено ефективного механізму підготовки відповідних фахівців юридичними навчальними закладами.

Одним із напрямів вирішення даної проблеми є укладений меморандум про співпрацю щодо підготовки юристів з медичного права між МОЗ України та Академією адвокатури. Проте це процес тривалий, авирішувати проблему слід сьогодні.

У даному контексті доцільно, на нашу думку, розробити спільний наказ між МОЗ та Міністерством юстиції України про затвердження Порядку взаємо-

дії закладів охорони здоров'я з головними управліннями юстиції Міністерства юстиції України в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районними, районними у містах, міськими (міст обласного значення), міськрайонними управліннями юстиції з питань надання юридичної допомоги медичному персоналу, правового аудиту діяльності закладів охорони здоров'я, участі у вирішенні конфліктних ситуацій з пацієнтами.

Позитивним кроком розвитку суспільних правовідносин у галузі охорони здоров'я в Україні є робота над проектом Закону «Про права пацієнтів в Україні» [2]. Проте даним законопроектом дещо звужується предмет правового впливу. На нашу думку, закон необхідно назвати «Про права та обов'язки пацієнта». Слід зазначити, що пацієнт часто повідомляє лікарю не повну інформацію, спотворену чи явно неправдиву, що в кінцевому результаті негативно впливає на процес лікування або може призвести до летальних наслідків. За таких обставин весь тягар доказової бази перекладається на лікаря. За умови чіткого законодавчого визначення обов'язків пацієнта та механізму притягнення їх до юридичної відповідальності можна було б уникнути багатьох непроцедурних ситуацій.

На сьогодні значною проблемою залишається встановлення законодавчого поля для діяльності лікарняних кас, які, фактично, понад 10 років функціонують без належного правового оформлення. Так, відповідно до Рішення Конституційного Суду України по справі щодо офіційного трактування положення частини третьої статті 49 Конституції України від 29.05.2002 р. № 10-рп/2002, справа № 1-13/2002 [3], «частина перша статті 49 закріплює право кожного громадянина на медичне страхування». Встановлення будь-яких обмежень безкоштовної медичної допомоги у вигляді гарантованого рівня чи недієздатним категоріям населення є неприйнятним. Фінансування за рахунок розвитку позабюджетних механізмів залучення додаткових коштів (лікарняні каси, спілки, фонди) можливе при врегулюванні їх діяльності законом.

Зважаючи на висловлене, слід прискорити розробку проекту закону «Про лікарняні каси».

Крім того, згідним Рішенням Конституційного Суду України встановлено, що в державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається всім громадянам незалежно від її обсягу та без попереднього, поточного або построзрахунку за її надання. Проте Уряд все ж визначив перелік послуг, які не можуть фінансуватися з бюджету. Доступність таких послуг у державних установах стала можливою за умови повної їх оплати пацієнтом або третіми особами (юридичними чи фізичними).

Водночас, поняття медичної допомоги (а також порядок надання медичних послуг на платній основі у державних і комунальних закладах охорони здоров'я,

перелік таких послуг) слід визначити Законом України, а не постановою Уряду.

Іншою проблемою на сьогодні є секретність інформації по службі крові. Відповідно до змін, внесених наказом від 28.12.2007 р. № 949, пункт 2.1.19 наказу Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю (ЗВДТ)» [1], відомості про норми, обсяги заготівлі донорської крові або її препарати (п. 2.1.19 ЗВДТ) становлять державну таємницю за окремими показниками на особливий період у цілому – цілком таємно, а за сукупністю всіх показників вмирний час у цілому – таємно.

Проте протягом багатьох років інформація по службі крові України, як і у всьому світі, була відкритою. Кількість донорської крові на одного жителя країни, порівняно з нормативними даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, ніколи не була секретом. Щорічні узагальнюючі дані МОЗ щодо заготівлі крові давали уявлення про стан служби крові в країні, сприяли плануванню подальшої заготівлі крові, її розподілу, стратегічних запасів. Суспільство завжди мало доступ до інформації: скільки донорів у країні, наскільки розповсюджене донорство, наскільки задовольняється потреба в крові та її компонентах. Ця інформація необхідна для МОЗ, академічних інститутів, Червоного Хреста, громадських організацій, чия діяльність спрямована на агітацію безкорисливого донорства крові. Вбачаємо за необхідне ініціювати процедуру скасування грифу таємності – «таємно» з відомостей про норми, обсяги заготівлі донорської крові або її препарати за сукупністю всіх показників у мирний час.

Висновки

З вищенаведеного випливає, що чинне законодавство у сфері охорони здоров'я потребує кардинальних змін, зокрема, щодо питань гарантованого обсягу безоплатної медичної допомоги, видів та порядку надання платних медичних послуг у державних і комунальних закладах охорони здоров'я, умов запровадження медичного страхування, комплексного врегулювання прав та обов'язків пацієнтів і лікарів тощо.

Перспективи подальших досліджень

Продовжуючи тему інформації з обмеженим доступом та зважаючи на ті процеси, які відбуваються в Україні щодо утвердження інституту захисту персональних даних, лікарської таємниці, конфіденційної інформації, вважаємо за необхідне рекомендувати МОЗ України розробити типову документацію для медичних закладів щодо порядку визначення та захисту конфіденційної інформації в медицині, медичної інформації

та лікарської таємниці, комерційної інформації закладу охорони здоров'я, проектів внутрішніх документів підприємства з питань збереження інформації, формування баз персональних даних пацієнтів тощо.

Крім визначеного, вважаємо за доцільне прискорити:

- прийняття Закону «Про охорону репродуктивного здоров'я», який би визначив: репродуктивні права людини і питання щодо забезпечення їх проведення; рівень надання послуг у сфері охорони репродуктивного здоров'я, застосування репродуктивних технологій і планування сім'ї; підвищення рівня правової захищеності людини та громадянина у сфері охорони репродуктивного здоров'я;
- прийняття Закону «Про фінансування охорони здоров'я та обов'язкове соціальне медичне страхування в Україні», який би врегулював бюджетно-страхову модель охорони здоров'я України на основі трьох основних джерел фінансування медичних

послуг: державного фінансування, обов'язкового і добровільного медичного страхування;

- прийняття Закону «Про екстрену медичну допомогу», який би чітко окреслив повноваження органів місцевого самоврядування у сфері надання екстреної медичної допомоги;
- прийняття Закону «Про лікарське самоврядування», що ґрунтувався б на таких основних принципах: впровадження політики партнерства між системою охорони здоров'я, лікарями і пацієнтами; встановлення обов'язкових для всіх лікарів етичних і деонтологічних засад лікарської практики; вплив на стан здоров'я суспільства, політику охорони здоров'я держави та ефективне використання ресурсів системи охорони здоров'я; співпраця з науковими товариствами, вищими навчальними закладами в державі та за кордоном тощо;
- внести зміни до Бюджетного кодексу України, де було б визначено, що фінансування охорони здоров'я встановлюється в розмірі не менше 5% ВВП.

Список літератури

1. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05>. – Назва з екрана.
2. Про права пацієнтів в Україні : проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?id=&pf3516=2649&skl=5. – Назва з екрана.
3. Рішення Конституційного Суду України по справі щодо офіційного трактування положення частини третьої статті 49 Конституції від 29.05.2002 №10-рп/2002: справа № 1-13/2002 // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 3. – С. 19–25.

Дата надходження рукопису до редакції: 22.05.2012 р.

Актуальные направления усовершенствования законодательства о здравоохранении

*В.Ф. Москаленко, О.П. Гульчий,
В.И. Журавель, Т.Ю. Ткачук (Київ)*

Исследованы перспективы развития медицинского права в Украине. Выделены основные проблемы правового обеспечения общественных отношений в сфере здравоохранения и предложены пути их решения.

Ключевые слова: законодательство, здравоохранение, Украина.

Actual directions of legislation improvement on health care

*V.F. Moskalenko, O.P. Gulchiiy,
V.I. Zhuravel, T.Yu. Tkachuk (Kyiv)*

Prospects of medical law development in Ukraine have been investigated. The basic problems of legal provision of social relations in health care are allocated and ways of their decision are offered.

Key words: legislation, health care, Ukraine.

Рецензент: д.мед.н., проф. Г.О. Слабкий.